

Юлія Бовсуновська,

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності А.06 Спеціальна освіта,
Житомирський державний університет імені Івана Франка

Олександр Борейко,

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки, андрагогіки, спеціальної освіти,
Житомирський державний університет імені Івана Франка

**СПЕЦИФІКА РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ З
ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ**

Сучасна освітня система України активно впроваджує принципи інклюзивного навчання, створюючи рівні можливості для всіх учнів, зокрема для дітей з особливими освітніми потребами. Одним із найважливіших аспектів інклюзивної педагогіки є розвиток мовлення, яке виступає фундаментом для ефективної комунікації, соціальної адаптації та успішного засвоєння навчального матеріалу.

Учні з особливими освітніми потребами можуть зіткнутися з різними видами мовленнєвих порушень, що вимагає індивідуального підходу в освітньому процесі. Артикуляційні труднощі, що проявляються в неправильній вимові окремих звуків, долаються завдяки регулярним заняттям із артикуляційної гімнастики, яка включає комплекс вправ для розвитку рухливості мовленнєвих органів.

Фонетичні та фонематичні порушення, які впливають на здатність сприймати і відтворювати звуки, коригуються за допомогою спеціально розроблених ігрових вправ. Ці вправи спрямовані на поліпшення фонематичного слуху, що є основою успішного розвитку мовних навичок.

Лексико-граматичні порушення пов'язані з обмеженим словниковим запасом, труднощами у використанні граматичних форм, що вимагає застосування методів збагачення лексики, використання карток та дидактичних ігор, спрямованих на формування правильних граматичних структур.

Окрему групу становлять порушення зв'язного мовлення, які характеризуються непослідовністю та фрагментарністю висловлювань; у такому випадку ефективними є методи переказу, складання історій за ілюстраціями, а також використання елементів казкотерапії [2, с. 67].

Специфіка розвитку мовлення учнів початкової школи з ООП полягає у необхідності комплексного підходу, який поєднує корекційні методики, ігрові технології та створення сприятливого освітнього середовища. Це дозволяє не лише подолати мовленнєві труднощі, а й забезпечити гармонійний розвиток дитини, її інтеграцію у навчальний процес і соціальну взаємодію.

Ефективними у роботі з учнями з особливими освітніми потребами є спеціально розроблені методики, які враховують особливості мовленнєвого та психічного розвитку дитини. Одним із найбільш поширених і результативних напрямів виступають логопедичні вправи. Вони включають комплекс дихальних, артикуляційних та фонетичних завдань, що спрямовані на розвиток мовленнєвого апарату, корекцію неправильної звуковимови та формування чіткої дикції. Виконання подібних вправ не лише сприяє удосконаленню мовлення, а й позитивно впливає на загальний рівень мовленнєвої активності дитини.

Одним із важливих засобів розвитку мовлення є застосування логопедичного ритму, який ефективно об'єднує мовленнєві завдання з руховими вправами. Такий підхід активізує роботу різних аналізаторів, сприяє гармонізації мовлення і рухів, а також допомагає зменшити мовленнєву інертність. Виконання ритмічних вправ під музику або у формі гри створює позитивний емоційний настрій і стимулює зацікавленість дітей до навчального процесу.

Особливе значення для роботи з дітьми, які мають особливі освітні потреби, мають рольові ігри. Вони дають змогу практикувати мовленнєві моделі у ситуаціях, що імітують повсякденне життя, таких як «відвідування магазину», «візит до аптеки», «урок у школі». Це допомагає дітям опановувати практичні комунікативні навички, навчатися вести діалоги, ставити запитання та давати відповіді.

Завдяки ігровій діяльності діти поступово позбавляються страху спілкування, освоюють взаємодію з однолітками і дорослими, що є важливим елементом їхньої соціалізації. Не менш важливим методом виступає казкотерапія, яка дає змогу у доступній та емоційно насиченій формі розвивати зв'язне мовлення, збагачувати словниковий запас і формувати у дітей уявлення про послідовність подій. Через роботу з казковими сюжетами учні навчаються будувати власні висловлювання, переказувати тексти, вигадувати продовження історій. Крім того, казкотерапія сприяє подоланню внутрішніх мовленнєвих бар'єрів, знижує рівень тривожності та формує позитивне ставлення до навчальної діяльності.

Важливим чинником у розвитку мовлення учнів з особливими освітніми потребами є застосування мультимедійних технологій, які не лише стимулюють інтерес дітей до навчання, а й значно підвищують його ефективність. Використання сучасних цифрових засобів дозволяє зробити корекційні заняття більш динамічними, інтерактивними та привабливими для учнів.

Комп'ютерна програма «Логомер» спрямована на розвиток фонематичного слуху та тренування розрізнення звуків, що є основою для формування правильної звуковимови.

Мобільний додаток Speech Blubs допомагає у формуванні словникового запасу та корекції звуковимови завдяки поєднанню візуальних, аудіальних та ігрових компонентів.

Інтерактивні тренажери, рекомендовані Міністерством освіти і науки України, такі як «Світ звуків» і «Розвиток мовлення», демонструють високу ефективність у систематичному розвитку мовленнєвих навичок. Завдяки ігровому формату вони роблять процес навчання доступним та цікавим. Крім того, значний потенціал для навчання мають платформи LearningApps, інтерактивні презентації та відеоматеріали. Вони дозволяють адаптувати завдання під індивідуальні потреби кожної дитини, урізноманітнюючи освітній процес.

Процес розвитку мовлення дітей з особливими освітніми потребами нерозривно пов'язаний із психолого-педагогічними аспектами, які впливають на успішність засвоєння матеріалу. Важливу роль відіграє створення сприятливого емоційного клімату в класі. Це допомагає знизити рівень тривожності і створити умови для активного включення дитини у спілкування.

Індивідуальний підхід до навчання з урахуванням особистісних особливостей учнів, а також використання позитивного підкріплення сприяють формуванню впевненості у власних силах та готовності до комунікативної взаємодії. Застосування таких методик забезпечує комплексний вплив на

розвиток мовленнєвих умінь учнів з особливими освітніми потребами та сприяє їх інтеграції у навчальне середовище.

Розвиток мовлення дітей початкової школи з особливими освітніми потребами є складним і багатогранним процесом, який вимагає комплексного підходу. Ефективність корекції мовленнєвих порушень залежить від вдалої комбінації традиційних логопедичних методів (артикуляційних і дихальних вправ, логопедичного ритму, ігрових прийомів), сучасних мультимедійних технологій (наприклад, програм «Логомер», Speech Blubs, інтерактивних тренажерів МОН та платформ LearningApps) і спрямованої психологічної підтримки.

Такий багатосторонній підхід не лише дозволяє формувати правильну звуковимову, розвивати словниковий запас та зв'язне мовлення, але й позитивно впливає на загальний когнітивний розвиток учнів, їхню емоційну стабільність та впевненість у собі. Інтегроване застосування методик здатне значно покращити рівень комунікативних здібностей дітей, сприяти їх соціальній адаптації у шкільному колективі та формувати позитивний досвід взаємодії у навчальному середовищі. Водночас індивідуальний підхід до складання навчальних завдань із врахуванням особливостей кожної дитини підвищує адресність і результативність корекційної роботи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрієвська Н., Писаренко О. Арт-терапія та мультимедійні технології у розвитку мовлення дошкільників : навч.-метод. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2019. 132 с.
2. Бичківський О. Логопедія: розвиток мовлення у дітей з особливими освітніми потребами : навч. посіб. Київ : Видавництво «Освіта», 2018. 144 с.
3. Шарая А. Розвиток мовлення учнів з особливими освітніми потребами: психологічно-педагогічний аспект. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 5. С. 115–118. URL : http://lsej.org.ua/5_2020/32.pdf (дата звернення: 21.09.2025).